

Dordrecht, een stad met een rijke geschiedenis, van grote en kleine luyden.

Ridderkerk, 13 november 2014

Inleiding

Begin jaren 70 heb ik korte tijd in Dordrecht gewoond, een stad die ik tot dan toe alleen kende van het NS station.

Als welkom van de kerk kreeg ik, als 18 jarige een brief met uitnodiging om mijn kinderen naar de kindernevendienst te laten gaan. Zo ging dat toen: aanmelden bij een gemeente betekende gelijk ook bekend bij de plaatselijke kerk.

Het centrum van toen is er niet meer; Huis Linders was een begrip. De eindeloos lange dijken konden me, zeker in het donker, helemaal doen verdwalen.

Een stadswandeling onder leiding van een gids werkt uitnodigend, Dordt heeft zoveel te bieden aan musea, de historische binnenstad, ontspanning, sport, de Biesbosch, het kunstrandje Dordt. Er is altijd wel een goede reden om naar Dordrecht te gaan.

De gemeente Dordrecht is sinds bijna 2 jaar mijn werkgever, na 40 jaar dus weer echt terug in Dordt. De cursus Dordtologie is iets dat mijn aandacht trekt en nu mag ik meedoen.

***Geboorte, huwelijk, dood,
het wordt hier netjes bijgeschreven
wat je hier niet zoeken moet,
is het echte leven.***

Deze woorden van stadsdichter Jan Eikelboom lees ik elke dag als ik naar mijn afdeling ga; het callcenter, onderdeel van de Dienst Publiek.

Wat is de connectie van de cursus Dordtologie en mijn werk? Dat is de insteek van het essay. De rondleiding door de stad geeft eigenlijk al direct het antwoord. Wat een diversiteit heeft de stad in zich.

Diezelfde diversiteit kom ik tegen in mijn werk bij het klantcontactcentrum. Vragen over burgerzaken, vergunningen, belastingen en ondernemers zijn aan de orde van de dag.

Wie is die burger?

De geschiedenis van Dordrecht gaat terug naar ongeveer 1100 na Christus.

Op het hoger gelegen gedeelten langs het water vestigen zich boeren en ontstaat een nederzetting. Dordrecht ligt op een strategische plek aan het water, waar grote rivieren samen komen. Hier kan handel ontstaan. Rond 1200 krijgt Dordrecht stadsrechten en in 1271 verleent Floris V toestemming tot het bouwen van een stadsmuur en het graven van een gracht .

Er komt een stadsbestuur gevormd door een Schout en Schepenen. De invloed van de kerk is groot, er is geen scheiding tussen stadsbestuur en kerk.

In die tijd is er al sprake van een soort van administratie. Een horige kan, nadat hij een jaar en een dag vrij was van zijn heer, poorter van de stad worden: *Indien iemand, van welke juridische status dan ook , gedurende een jaar en een dag- zonder door zijn heer te zijn opgeëist - in rust verblijf heeft gehouden binnen deze vrijheid van Dordrecht, zal ik hem in het vervolg als vrij van het juk van zijn*

heer beschouwen. Deze bepaling staat beschreven in een van de oudst bewaard gebleven optekeningen, de Keur van 1220, van Dordtse rechten. Een passe poorte is het bewijs. Hiermee verkrijgt de poorter bepaalde vrijheden zoals vrijstelling van het betalen van tolgeld. Diezelfde vrijheden gelden ook voor het gezin van de Poorter.

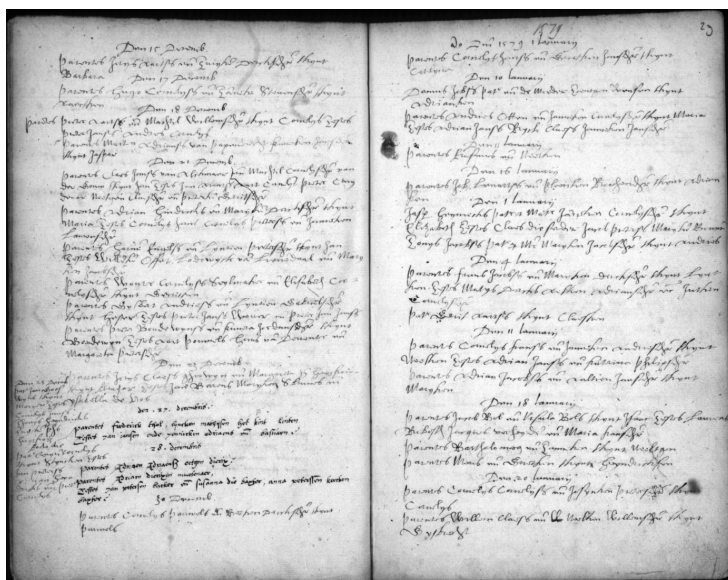
Poorter is niet afgeleid van "poort" maar van het Engelse woord "port" dat haven betekent. Daarmee is dan ook de verbinding gelegd met de stad aan het water, waar de handel en de haven zich ontwikkelen.

De kerk en de overheid schrijven elkaar regels voor en hebben een beslissende invloed op elkaar en dus ook op de toenmalige samenleving.

In 1563 schrijft het Concilie van Trente voor dat het doop- en huwelijksregisters moeten worden bijgehouden om clandestiene huwelijken tegen te gaan.

Een huwelijk dat wordt gesloten, is alleen geldig als het door de eigen pastoor of priester wordt ingezegend en als er twee of meer getuigen zijn. Dit alles moet worden opgetekend in een huwelijksregister.

Een zelfde regel geldt voor de doop. Als iemand wordt gedoopt, dan wordt de naam van de dopeling, de datum, de namen van de ouders en de namen van de peter en de meter vermeld in het register.

Deze regel blijft bestaan, ook na de reformatie in 1578. De provinciale Synode in Dordrecht bepaalt in 1574 dat elke kerkelijke gemeente naast een doopboek ook een huwelijksregister bij moet houden. De Synode gaat nog een stap verder en bepaalt dat ook de namen van wie overleden zijn en voor wie een graf is gemaakt, worden opgetekend.

Tegelijkertijd wordt er vanuit gegaan alle Gereformeerde kerken zich aan deze regel houden.

De stedelijke overheid gaat er na verloop van tijd vanuit dat ook andere kerkelijke gezindten deze regel hanteren. Is dat niet het geval, dan wordt een verordening uitgevaardigd.

Na de Bataafse Revolutie in 1795 zijn in de trouwboeken van het Gerecht veel meer gegevens terug te vinden zoals plaats van herkomst, woonplaats, straatnaam en dergelijke. In deze tijd ontstaan de voorstellen tot de invoering van de Burgerlijke Stand die in 1811 door Napoleon wordt ingevoerd.

Wat doet die burger?

Dordrecht ligt op een strategische plek aan een kruising van grote rivieren. Dat betekent handel. Schepen kunnen richting zee maar ook richting Duitsland en België, dat vergroot het afzetgebied. De ligging van Dordt, aan de Merwede, de Oude Maas en de Noord, biedt kansen tot ontwikkeling. Die kansen heeft Dordrecht zeker aangegrepen. Toen was er al het inzicht van het belang van een zeehaven en die zeehaven is er nog. Schepen die langs kwamen, werden verplicht hun lading over te slaan en op de markt te koop aan te bieden. Hier wordt het stapelrecht gerekend voor o.a. handel in vee, graan en hout. Dit is geen belasting maar recht, dat moet worden betaald. Dit betaalsysteem is wereldwijd bekend. Deze transacties brengen veel geld in het laatje.

De handel vaart er wel bij. Wijnhandel is de voornaamste. De lakenhandel en de hout- en zouthandel ontwikkelen zich en deze handel zal lang een belangrijke bron van groei en dus ook macht vormen. Deze groei brengt met zich mee dat er in 1600 nieuwe havens worden gegraven, de stad breidt uit richting de rivier. Langs de nieuw gegraven havens verrijzen veel patricierswoningen en pakhuizen.

De Gilden

Een Gilde is een belangengroep van personen die hetzelfde beroep uitoefenen. Een Gilde is tegelijkertijd ook een mogelijkheid tot het volgen van een beroepsopleiding.

Als je metselaar wilt worden, begin je als leerling, daarna wordt je gezet om vervolgens door te groeien tot meester. Daarvoor moet de meesterproef worden afgelegd: het bouwen van een voorgevel van een woning volgens een bepaald patroon/ plan: de Dordtse Gevels. Gelukkig zijn een aantal gevels zijn bewaard gebleven en geplaatst als gevel van een later gebouw pand. Dit kom je bijvoorbeeld tegen in de Hofstraat.

De Gilden hebben hun beroepsgroep beschermd, niet iedereen die als leerling aantreedt, zou het tot meester brengen.

Als lid van een Gilde kun je in het stadsbestuur komen en op die manier nog meer invloed uitoefenen. Dat deze macht door kan slaan in dwang en corruptie, is helaas bewezen.

Gilden kennen strakke regels als het gaat om de kwaliteit van hun ambacht. Er gelden ook regels voor gildeleden onderling. Kan een lid van het gilde door ziekte zijn beroep niet meer uitoefenen of sterft een lid van het Gilde, dan wordt ondersteuning gegeven door de andere gildeleden. De verzorging van een begrafenis en de zorg voor het getroffen gezin, horen daar ook bij.

Het is niet voor alle bevolkingsgroepen weggelegd lid te worden van een Gilde. Joden, Doopsgezinden, horigen en buitenechtelijke kinderen worden hiervan uitgesloten. Zij kunnen niet anders dan eenvoudiger werk doen of in de handel gaan. Gilden blijven bestaan tot begin 1800. Met het wegvallen van de Gilden, valt ook de sociale zekerheid die daarbij hoort, weg.

Beroemde Dordtenaren

Veel beroemde schilders zijn in Dordrecht geboren en hebben op die manier Dordrecht bekendheid gegeven. Van Goyen is daar één van. Hij heeft veel schilderijen gemaakt waarop het gezicht op Dordrecht is weergegeven. Jacob Cuyp, Nicolaes Maes, Jacob en Abraham van Strij, Ary Scheffer, zij hebben een belangrijke bijdrage geleverd. In de zomer vindt je op het Groot Hoofd Place d' Ary, een plaats waar schilderkunst heel dichtbij het publiek wordt gebracht.

Beroemde schrijvers en dichters die uit Dordrecht komen zijn onder andere: Jacques Perk, Top Naeff, Otto Dicke, Cees Budingh', Jan Eijkelboom.

Al met al een gemêleerd gezelschap. Dan ben je geneigd te denken dat Dordrecht een en al welvaart is. Dat is zeker niet het geval. Dordrecht heeft moeilijke jaren gekend na de Gouden Eeuw. Tot halverwege de 20e eeuw zijn in Dordrecht in de achterstraten van het centrum veel woningen te vinden waarin het slecht leven is en waar geen spoor van weelde wordt aangetroffen.

De burger en het stadsbestuur.

De ontwikkeling van Dordrecht verloopt voorspoedig dankzij de ligging aan de grote rivieren. Al vroeg in 1200 ontwikkelt zich een vorm van stadsbestuur, gevormd door Schout en Schepenen en soms 2 burgemeesters; Stadsbestuur en rechtspraak behoren tot hun taak.

Om Schepenen te worden moet je van onbesproken gedrag zijn of via het huwelijk minstens 10 jaar poorter van de stad. De burgemeesters hebben een financiële functie.

Vanaf 1400 maken verkiezingen het mogelijk als burgemeester in het stadsbestuur gekozen te worden, zij zijn dan gekozen van 's Heeren wege.

Later groeit deze functie uit tot jurist. De burgemeester wordt dan door de Schout beëdigd.

Armged en andere soorten belasting

Graaf Floris III geeft opdracht een toltoren te bouwen. Om te voorkomen dat schepen de tol omzeilen, worden inijdere kring een systeem van tolln gebouwd zoals in Geervliet en in Schoonhoven. Dordrecht ligt centraal in dit gebied met eigen tolltoren. Binnen dit gebied hoeft slechts éénmaal tol betaald te worden. 5% van de waarde van de lading moest aan de graaf worden afgedragen.

Naast de welvaart is er ook veel armoede. Als de financiën van de diaconie in slechte toestand verkeren, legt het stadsbestuur indirecte belastingen op, het zogenaamde armged: één duit per ton turf en voor een last graan zes stuivers.

Bij een begrafenisstoet met lijkist en het ophangen van een rouwbord, betaal je 12 gulden aan de diaconie.

Later komen daar dienstbodengeld, karossengeld en een tarief voor gebruik van de stadsbruggen bij.

Onroerend goed

Doordat de handel van steeds grotere betekenis wordt, ontstaat behoefte aan uitbreiding van de stad. Er wordt uitgebreid richting de rivier. Havens worden gegraven koopmanshuizen en pakhuizen verrijzen daar rondom. Begin 1600 worden bewoners en gebruikers van onroerend goed aangeslagen voor het aantal haardsteden = schoorstenen in de panden.

In 1662 verhoogt het stadsbestuur de belasting op de verkoop van een woning van een stuiver per gulden naar een stuiver + een oortje per gulden. Als bewoner of gebruiker van onroerend goed in een straat waar lantaarns staan, betaal je voor het feit dat lantaarns dagelijks worden aangestoken.

Hoofdgeld is een vorm van stedelijke belasting. Bestaat een gezin uit man, vrouw en 8 kinderen, dan wordt je in 1622 aangeslagen voor 10 pond (omrekenwaarde onbekend, mogelijk 60 gulden?).

De Vlaenderijfche Landen
 De Vlaenderijfche Landen
 Janna de Meit - 2

20	4	2	1
44	6	2	1
44	6	2	1
42	6	2	1
42	6	2	1
Samt 255	28	6	1

Alsdout doet mij ondergetekenen Rotmeester der
 Gouds Kroone Opgemaakt thans den 15 Mey 1622
 Jan Tielin

Er bestaan overzichten uit 1868 waarop gegevens worden bijgehouden van personen die belasting aan de gemeente Dordrecht moeten betalen. Dit wordt berekend per hoofdelijke omslag en omslag op huurwaarde. Het hoofd van het gezin is belastingplichtig evenals meerderjarige gezinsleden en inwonende personen met een eigen inkomen.

Uit een aankondiging van openbare verkoop van een woning op de hoek van de Grotekerksbuurt en de Pelserburg van 1875 blijkt dat de grondbelasting fl. 24,85 bedraagt.

In 1908 wordt iedere bewoner met een inkomen van meer dan fl. 400,00 aangeslagen waarbij ook het inkomen van echtgenotes wordt gerekend.

Een veelheid aan vergunningen

Vergunningen woningbouw

De eisen, de zogenaamde stedelijke keuren, die aan het bouwen van een woning worden gesteld, bestaan al sinds de 16e/ 17e eeuw. Een mooi voorbeeld hiervan is de volgende geschiedenis:

In 1736 koopt de heer Van Loon Nieuwe Haven 30, een pand dat ruim een eeuw oud was. Het huis van zijn buurman staat er sinds 1729. Na ruim een jaar beklagt de buurman zich over rook die vanuit het huis van de heer Van Loon doorslaat naar zijn woning. De klacht wordt voorgelegd aan een stedelijk scheidsgericht waarvan de uitspraak bindend is. Na onderzoek blijkt dat de muur achter een schoorsteen niet naar behoren te zijn gedicht. Van Loon moet het slechte muurwerk verdikken met een extra enkelsteensmuur en wordt veroordeeld tot het betalen van de kosten van de inspectie.

Een aantal jaren later wordt het college opnieuw om bemiddeling gevraagd. Van Loon begint met het bouwen van een muur tussen zijn erf en dat van zijn buurman omdat de bestaande muur overhelt. Het college beslist dat Van Loon de fundamenteën van de nieuwe muur moet verwijderen en dat de buurman het deel van de overhellende muur moet verwijderen. Hierna kan de nieuwe muur worden opgetrokken.

De zorg om veiligheid en gezondheid liggen ten grondslag aan deze bemoeienis door de overheid. In 1851, na de invoering van de gemeentewet, worden de eisen opgenomen in de politieverordeningen. Toezicht en naleven laten te wensen over, er is gebrek aan deskundigheid. Het is noodzakelijk verbetering aan te brengen aan deze erbarmelijke woonomstandigheden. Vanuit de medische wereld wordt sterk aangedrongen op een nationale regeling om op die manier de schade aan de gezondheid tegen te gaan.

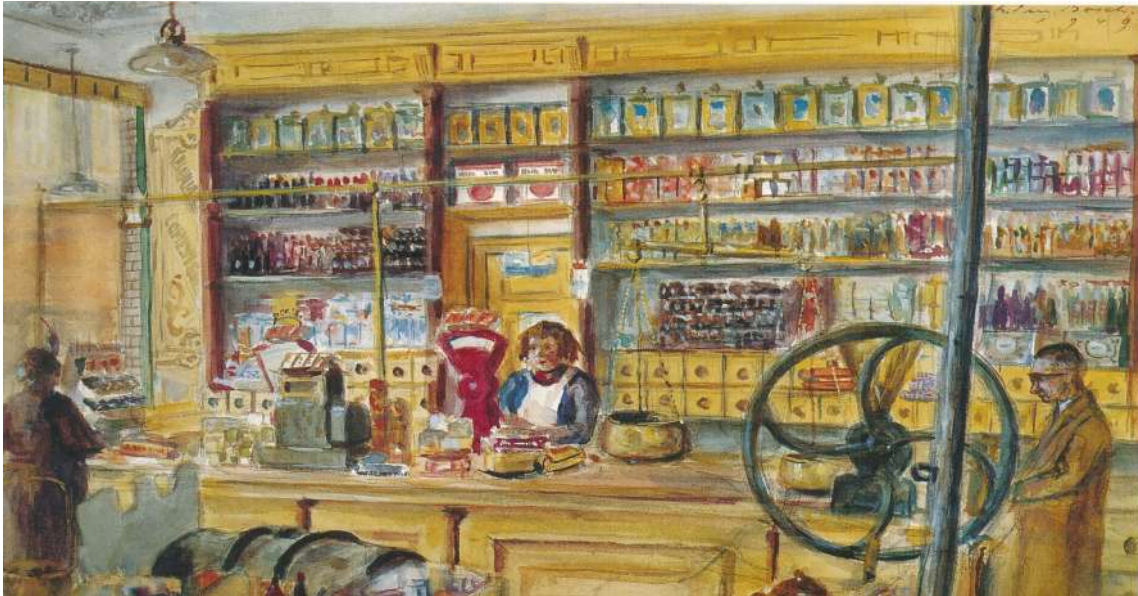
In 1902 wordt de woningwet aangenomen met als doel bewoning van slechte en ongezonde woningen onmogelijk te maken en bouw van goede woningen te bevorderen.

Vergunningen voor bedrijven.

De oudste vergunning die ik heb gevonden is die van Suikerraffinaderij "**de Ossekop**".

Op 21 mei 1686 krijgen Albert Wigman en Herman Vingerhoed een vergunning voor 12 jaar van het stadsbestuur tot het stichten van een suikerraffinaderij.

Door de jaren heen ontwikkelt de landzijde van de Voorstraat zich. De middenstanders hebben hier hun nering, de handwerklieden wonen in de achterstraten. Na 1870 krijgt de Voorstraat ter hoogte van het Scheffersplein, het karakter van een winkelstraat. In 1894 wordt vergunning aangevraagd tot verbouw van Voorstraat 408. In dit pand start familie Linders een kruidenierszaak met een tabakskerverij en een koffiebranderij.

Tekening van Lou ten Bosch

Vergunningen uithangbord.

Leerkoper M. Brugman vraagt in 1835 de gemeente toestemming een ossenkop te mogen plaatsen aan zijn pand om zo de bekendheid van zijn winkel te vergroten.

De gemeente geeft daarop te kennen: dat het verzoek aan enig bedenken onderhevig is en verleent derhalve toestemming tot plaatsing.

Sloop- en bouwvergunning Voorstraat 256

In mei 1871 richt de heer H.W. Veth, architect, als gemachtigde van de eigenaren een sloop- en bouwverzoek aan de afdeling Bouw en Woningtoezicht van Dordrecht. De vergunning wordt verleend: *onder voorwaarde dat te geven rooijing en hoogte worde opgevolgd en de schutting gedurende den tijd van hoogstens vijf maanden.*

Vergunningen voor café en woonhuis Paviljoen v/h Zomerlust

In 1885 richt J.C. Mulders, tapper en slijter, een verzoek tot vergunning aan de gemeente om op een stuk weiland t.h.v. de Toulonselaan, een café en woonhuis te laten bouwen. De gemeente verleent toestemming, met als opmerking dat er gebouwd moet worden volgens de voorschriften van de bouwverordening. Voordat zolderbalken uit het zicht worden gewerkt, moet de gemeente schriftelijk in kennis worden gesteld, zodat de schoorstenen kunnen worden geïnspecteerd. Huis-en hemelwaterafvoer moet onder de grond verlopen door 10 cm waterdichte riolen.

Dat de drankvergunning niet van kracht is voor dit in aanbouw zijnde pand, is een flinke tegenvaller voor de heer Mulders. Slechts een vergunning tot het schenken van bier wordt verleend. In het verleden was Mulders ook al tapper van beroep en hij is in de veronderstelling dat zijn drankvergunning ook van kracht is in zijn in aanbouw zijnde pand. Niets is minder waar. Hij krijgt slechts vergunning tot het schenken van bier, maar daar ziet hij geen toekomst in.

Het stijgende aantal bezoekers en de eisen van de tijd zijn in 1916 voor de eigenaar reden om opnieuw een vergunning aan te vragen voor verbouw: het vergroten van wc's door middel van deuren en ramen en het in de winter glasdicht maken van de warande aan de Toulonselaan/Dubbeldamseweg.

Er blijven wensen over. Aan Bouw- en Woningtoezicht wordt gevraagd om privaten te verplaatsen en een groot lichtkozijn in de gevel langs de Toulonselaan aan te leggen. De toestemming wordt verleend en midden februari 1917 zijn de werkzaamheden voltooid. Er komen een nieuwe serre en toiletruimte, een bijbouw die dienst kan doen als rijwielstalling en een bergplaats voor een ijsmachine.

Daarnaast wordt vergunning aangevraagd voor het aanbrengen van markiezen aan de voor- en zijgevel van het pand aan de Toulonselaan. Dit wordt onderzocht en onder voorgeschreven voorwaarden krijgt een aanvrager toestemming.

Eind 1952 wordt vergunning gevraagd neon- en metalen letters op het dak en aan de zijgevel van het pand Toulonselaan 104 te plaatsen. Twee weken later wordt de vergunning verleend waar overigens voorwaarden aan worden verbonden: de neonreclame en metalen letters en de bevestiging daarvan, moeten steeds in goede staat van onderhoud verkeren. Aan vorm en kleur mag niets worden veranderd. De bij de lichtreclame behorende omvormers mogen geen hinder veroorzaken aan derden in het algemeen en radio-ontvangst in het bijzonder.

In de oorlog is een bom neergekomen in de kelderruimte van Paviljoen met grote schade tot gevolg. Voor herstel van het pand aan Toulonselaan 104, het restaurant met woning, is een bedrag nodig van f 12.222,--. Door het Ministerie van Openbare werken en wederopbouw wordt aan de Heinekens' Bierbrouwerij een bijdrage in de oorlogsschade uitgekeerd van f 8.248,--. Begin 1946 is het pand geheel hersteld.

Inmiddels kent het pand vele vaste gebruikers zoals een studentenvereniging en kappers die op dinsdagmiddag present zijn om te biljarten. Daarnaast is het een goede gelegenheid voor trouwfeesten en vele andere verenigingen die gebruik maken van de accommodatie.

Heineken Exploitatiemaatschappij beheert al enige tijd het pand. Tijdens hun beheer worden verbouwingen uitgevoerd. In 1978 staat weer een verbouwing op stapel. De huurder is radeloos. Het pand verkeert in zeer slechte staat en dreigt te verdwijnen. In 1979 wordt het pand gesloopt en 5 jaar later verkocht als perceel bestemming weiland. Wie zou daarbij hebben welgevaren?

Met dit essay heb ik geprobeerd een kijkje te nemen in het Dordtse verleden als het gaat om Burgerlijke Stand, Vergunningen, Belastingen en Ondernemers. Is er iets nieuws onder de zon of kunnen we spreken van een golfbeweging, zeker nu de regeldruk van de gemeente op bepaalde punten afneemt en de elektronische mogelijkheden zoveel mogelijkheden biedt. Duidelijk is wel dat de creativiteit van mensen groot is. Betalen van belasting is van alle tijden, een stadsbestuur heeft middelen nodig om de stad stad te laten zijn en daarmee de zorgplicht voor haar burgers te vervullen.

Zo is het ook met vergunningen waarvoor moet worden betaald. De kwaliteit van een bouwwerk mag niet betwijfeld worden, zo schep je vertrouwen.

Vertrouwen hebben in je overheid en omgekeerd als overheid vertrouwen hebben in de burger, schept een band waar ieder de positieve vruchten van plukt.

Transparantie en participatie zijn de toverwoorden van vandaag. Over pakweg 50 jaar kan een volgende RAMBO daar wellicht een essay over schrijven.

Essay Dordtologie

November 2014

Carla Trouw, Dienst Publiek